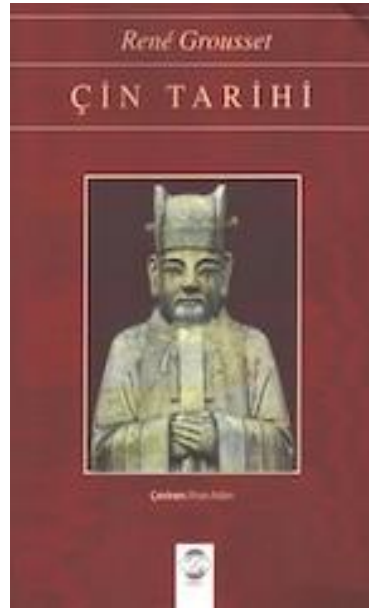

Çin Tarihi

René Grousset, Çev. İlhan Aslan

İstanbul, Post Yayınevi, 2023, 264 sayfa, ISBN: 978-625-8143-23-2.

Arif ÇAĞSAL*

René Grousset'nin *Çin Tarihi* adlı eseri, Çin uygarlığının tarihsel gelişimini geniş bir perspektifte ele almaktadır. Kitap, Çin'in coğrafi yapısından başlayarak, kadim Çin toplumunun sosyal ve ekonomik dinamiklerini, hanedanlık değişimlerini, askerî ve politik dönüşümlerini detaylandırmaktadır. Aynı zamanda Çin'in düşünsel gelenekleri, felsefi akımları (Konfüçyüsçülük, Taoculuk vb.), sanat ve kültür mirası ile Çin'in uluslararası etkileşimleri üzerinde durmaktadır.

Eser, Çin'in tarihini yalnızca kronolojik bir sıralama içinde değil, aynı zamanda kültürel, dinî ve ideolojik yönleriyle ele alarak, farklı dönemlerin karakteristik özelliklerini analiz etmektedir. Çin'de feodal düzenin gelişimi, İpek Yolu'nun oynadığı rol, Budizmin yayılışı, Moğol istilaları ve Ming hanedanının yeniden yapılanma süreçleri gibi başlıklar, çalışmanın ana temalarındandır.

Grousset'nin temel tezi, Çin'in tarihsel süreçte sürekli bir dönüşüm ve yeniden yapılanma içerisinde olduğu ancak bu değişimlerin büyük oranda iç dinamiklerden ve geleneksel düşünce sistemlerinden beslendiğidir. Yazar, Çin'in uzun tarihini kesintisizlik içinde değerlendirerek, siyasi, kültürel ve ekonomik sistemlerin dönemler boyunca değişse de bir süreklilik arz ettiğini savunmaktadır. Özellikle Konfüçyüsçülüğün ve Çin yönetim anlayışının devlet ideolojisini nasıl şekillendirdiğini ele alırken, Çin'in siyasi düzeninin temelinde ahlaki bir yönetim anlayışının ve sosyal uyumun ön planda tutulduğunu vurgulamaktadır. Hanedanlıkların çöküş ve yeniden yükselişlerini bu bağlamda

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı, Afyonkarahisar, arfcgsl@icloud.com

değerlendirerek, Çin'in devlet geleneğinin sürekliliğini koruduğunu öne sürmektedir. Kitap aynı zamanda, Çin'in coğrafi ve demografik yapısının tarihsel süreçte nasıl belirleyici olduğunu da göstermektedir. Çin'in tarım ekonomisine dayalı toplumsal düzeninin, iç isyanlar, dış tehditler ve politik değişimlere rağmen korunduğunu ve bunun bir istikrar unsuru olduğunu ileri sürmektedir.

René Grousset'nin *Çin Tarihi* adlı eseri, Batı merkezli tarih yazımının ötesine geçerek Çin tarihini, kendi iç dinamikleri çerçevesinde ele alan bir çalışma olarak öne çıkmaktadır. Batı akademisinde genellikle Çin tarihi, Avrupa tarihiyle kıyaslanarak veya Avrupa merkezli paradigmlar içinde ele alınmıştır. Grousset ise Çin tarihini kendine özgü politik, ekonomik ve kültürel yapıları çerçevesinde analiz ederek, Çin'in tarihsel sürekliliğini ve değişimlerini kendi iç mantığına göre değerlendiren bir model sunmaktadır. Özellikle, Konfüçyüsçülüğün resmî devlet ideolojisi hâline gelmesi sürecini, Çin'deki merkeziyetçi yönetim anlayışının tarih boyunca nasıl şekillendiğini ve bunun toplumsal yapılar üzerindeki etkilerini ayrıntılı bir şekilde ele alarak, Çin tarihine dair yeni bir okuma sunmaktadır. Bu bağlamda, Konfüçyüsçü düşüncenin sadece bir felsefi gelenek değil, aynı zamanda bir yönetim pratiği olarak nasıl devletleştirdiğini ve Çin bürokrasisinin işleyişine nasıl nüfuz ettiğini göstermektedir. Eser ayrıca, Çin düşüncesinin gelişimini, Batı felsefesiyle karşılaştırmalı bir çerçevede ele alarak, Çin'in metafizik ve epistemolojik geleneklerini evrensel düşünce tarihine entegre etmeye çalışmaktadır. Batı felsefesiyle kıyaslanabilecek şekilde, Çin'deki Taoculuk ve Konfüçyüsçülük gibi düşünce sistemlerini detaylandırarak, Çin'in entelektüel tarihine dair kapsamlı bir perspektif sunmaktadır. Grousset'nin çalışması, Çin tarihine dair mevcut literatürdeki eksikliği gidermekte ve Çin'in politik, kültürel ve felsefi mirasını daha geniş bir bağlamda değerlendiren disiplinler arası bir yaklaşım sunmaktadır. Bu yönüyle eser, hem tarih hem de siyaset bilimi, felsefe ve kültürel çalışmalar alanlarında önemli bir katkı sağlamaktadır.

Kitap, giriş bölümünün ardından belirli tematik ve kronolojik bölümlerden oluşmaktadır. İlk bölüm olan “Çin Dünyası”, Çin'in coğrafi ve doğal koşullarını, bu faktörlerin uygarlığın gelişimi üzerindeki etkisini incelemektedir. Takip eden “Öncüler Irkının Yayılması” bölümü, Çin'in erken dönem siyasi ve toplumsal yapısını, bu süreçte göçlerin ve kültürel etkileşimlerin rolünü değerlendirmektedir. Eserin üçüncü bölümü olan “Feodalizm ve Şövalyelik”, Çin'deki feodal düzenin oluşumu ve aristokratik yapıların gelişimi üzerine yoğunlaşmaktadır. Ardından gelen “Eski Çağların Bilgeleri” başlıklı bölümde, Konfüçyüsçülük, Taoculuk ve Mohizm gibi Çin düşüncesini şekillendiren önemli felsefi akımlar incelenmektedir. Bu felsefi çerçevenin, Çin'in yönetim anlayışına ve toplumsal yapısına nasıl nüfuz ettiği ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır. Kitabın ilerleyen bölümleri, Çin'in hanedanlıklar aracılığıyla nasıl şekillendiğini ve bu süreçteki değişimleri aktarmaktadır. “Ateş ve Kılıç” ile “Çinli Kayzer ve Geçiş Dönemi” gibi bölümler, askerî stratejilerin, devlet yapılanmalarının ve yönetim anlayışlarının dönüşümünü ele almaktadır. “Pax Sinica” bölümü, Çin'in barış dönemlerini ve kültürel gelişimini irdelerken; “Aydınların Yengisi” başlıklı bölüm, Çin'de bürokratik elitin ve entelektüel sınıfın devlet yönetiminde nasıl bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Ekonomik ve kültürel boyutları inceleyen

bölümler arasında “İpek Yolu”, Çin’in küresel ticaret ağı içindeki konumunu ele almakta; “Buddhacılık Vahyi”, din ve kültürün toplumsal yaşam üzerindeki etkisini değerlendirmektedir. “Han’ın Görkemi ve Gerilemesi”, “Üç Devlet ve Büyük İstilalar” gibi bölümler, Çin’in siyasi tarihinde önemli kırılmalara yol açan süreçleri detaylandırmaktadır. Kitap, Çin tarihinin Ming ve Qing hanedanları dönemine kadar uzanan geniş bir çerçevede incelenmesiyle öne çıkmaktadır. “Ulusun Yeniden Yapılanması: Ming Hanedanı” ve “Yüce Mançu İmparatorları” başlıklı bölümler, Çin’in modern öncesi devlet yapılanmasını ve dış tehditler karşısındaki konumlanışını analiz etmektedir. Eserin son bölümleri ise Çin’in siyasi ve kültürel gelişiminin bütünsel bir değerlendirmesini sunmaktadır.

René Grousset, kitabında büyük ölçüde tarihsel anlatı yöntemini kullanmaktadır. Çalışma, Çin’in çeşitli dönemlerine dair geniş bir tarihsel çerçeve sunarken, arşiv belgelerinden çok ikincil kaynaklara ve Batılı tarihçilerin yorumlarına dayanmaktadır. Yazar, Çin’in siyasi, kültürel ve dinî yapısını aktarırken karşılaştırmalı tarih anlayışını benimsemekte ve farklı uygarlıklarla ilişkilerini ele almaktadır. Ancak kitabın doğrudan birincil kaynak kullanımına dair belirgin bir referans içermediği görülmektedir. Kitapta kullanılan kaynaklar büyük ölçüde Batı merkezli tarih yazımına dayanmaktadır. Yazarın birçok yerde Batılı gezgin ve Sinologlardan faydalandığı görülmektedir. Ancak Çin kaynaklarının doğrudan kullanımı konusunda bir sınırlılığın olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Çin tarihinin kendine özgü kaynaklarına doğrudan erişimin az olması ve Çince metinlerin doğrudan değerlendirilmemesi güvenilirliği bir miktar zayıflatmaktadır. Bununla birlikte, Grousset’nin, dönemine kıyasla kapsamlı bir tarih anlayışına sahip olduğu ve bilgilerini Batılı akademik çevrelerin çalışmalarıyla desteklediği söylenebilmektedir. Kitap, akademik bir yapıya sahip olmakla birlikte, genel okuyucunun da anlayabileceği bir üslupla kaleme alınmıştır. Yazar, tarihsel olayları akıcı bir şekilde aktarırken, analizlerden çok olay örgüsüne dayalı bir anlatımı tercih etmektedir. Bu yönüyle, hem akademisyenler hem de tarih meraklıları için erişilebilir bir metin sunmaktadır. Ancak terminolojinin zaman zaman Batılı perspektifle şekillendiği ve bazı yerlerde anlatının yorum içerdiği de gözlemlenmektedir.

René Grousset’nin *Çin Tarihi* adlı eseri, geniş kapsamlı bir tarih anlatısı sunmasına rağmen, bazı yönleriyle eleştiriye açık bir çalışma olarak değerlendirilebilir. Öncelikle, yazarın tarih anlatımında Batı merkezli bir perspektifi benimsemesi, Çin tarihinin, yerel kaynaklardan ve Çinli tarihçilerin bakış açısından yeterince ele alınmamasına yol açmaktadır. Kitap, büyük ölçüde Batılı Sinologların ve tarihçilerin çalışmalarına dayandığı için, Çin tarihine dair bazı özgün yorumların eksik olduğu söylenebilir. Özellikle Çin kaynaklarına doğrudan başvurulmamış olması, anlatının nesnellliğini kısmen zayıflatmaktadır. Bunun yanı sıra, eserde siyasi ve askerî tarihe geniş yer verilmesine rağmen, ekonomik, sosyal ve bilimsel gelişmeler daha sınırlı bir şekilde ele alınmıştır. Çin’in tarımsal üretim sistemleri, ticaret ağları ve vergi politikaları gibi konular yeterince detaylandırılmamış, İpek Yolu’nun Çin ekonomisi üzerindeki uzun vadeli etkisi derinlemesine incelenmemiştir. Ayrıca, Çin’in bilim ve teknoloji alanındaki katkıları, özellikle matbaa, pusula, barut ve kâğıt üretimi gibi icatlar üzerine yapılan

değerlendirmeler oldukça yüzeysel kalmaktadır. Oysa Çin'in dünya tarihine yaptığı teknolojik katkılar, eserin kapsamını zenginleştirecek önemli unsurlar arasında yer almaktadır.

Bir diğer eleştiri noktası, kitapta halk kültürüne ve günlük yaşama dair bilgilerin sınırlı olmasıdır. Yazar, büyük ölçüde imparatorluklar, savaşlar ve hanedan değişimlerine odaklanmış ancak sıradan halkın yaşam koşulları, tarımcı ve zanaatkâr sınıfların toplumsal rolü, halk isyanları ve kırsal ekonominin dinamikleri gibi konular yeterince detaylandırılmamıştır. Çin tarihinin yalnızca elitler ve yöneticiler üzerinden anlatılması, eserin bütüncül bir tarih perspektifine sahip olmasını engelleyen önemli bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, kadınların toplumsal ve siyasi hayattaki rolüne dair bilgiler oldukça sınırlıdır. Çin tarihinde önemli kadın figürler bulunmasına rağmen, Wu Zetian gibi imparatoriçelerin yönetim anlayışı ve kadınların toplumdaki statüsü hakkında yeterince bilgi verilmemiştir. Kadınların eğitimi, aile içindeki konumu ve ekonomik faaliyetlere katılımı gibi konuların daha ayrıntılı işlenmesi, eserin kapsayıcılığını artırabilirdi.

Son olarak, kitabın modern dönem Çin tarihine dair eksiklikleri dikkat çekmektedir. Erken ve orta dönem Çin tarihi ayrıntılı bir şekilde ele alınırken, 19 ve 20. yüzyıl gelişmeleri görece yüzeysel geçilmiş, özellikle Batı emperyalizminin Çin üzerindeki etkileri, Afyon Savaşları, Taiping İsyanı ve Çin'in modernleşme çabaları gibi kritik konulara yeterince derinlik kazandırılmamıştır. Çin'in Batı ile etkileşimi, Meiji Restorasyonu ile Japonya'nın gösterdiği modernleşme çabasının karşılaştırılması gibi analizler de kitaba dâhil edilebilirdi.

Tüm bu eksiklikler göz önüne alındığında, *Çin Tarihi* önemli bir başvuru kaynağı olmakla birlikte, daha dengeli ve kapsamlı bir anlatım için belirli alanlarda derinleştirilmesi gereken bir çalışma olarak değerlendirilebilir. Özellikle Çin'in kendi tarihsel kaynaklarına daha fazla yer verilmesi, ekonomik ve sosyal tarihin daha ayrıntılı bir şekilde ele alınması ve modern dönem Çin tarihine daha fazla vurgu yapılması, kitabın akademik değerini artıracak unsurlar arasında yer almaktadır. Kitap, Batı merkezli tarih yazımının bir ürünü olmakla birlikte, Çin tarihini Batılı okuyucu için anlaşılır kılma amacı taşıyan sistemli bir çalışmadır. Daha önceki birçok Batılı tarihçi, Çin tarihini ya felsefî bir çerçevede (Konfüçyüsçülük, Taoizm gibi akımlar üzerinden) ya da diplomatik ilişkiler bağlamında ele almışken Grousset, Çin'in siyasi ve askerî tarihini ön plana çıkarmaktadır. Bu yönüyle, özellikle hanedan değişimleri, savaşlar, imparatorlukların yükseliş ve çöküş süreçlerine dair kapsamlı bir kronoloji sunması, eseri kendisinden önceki çalışmalardan ayırmaktadır.

Grousset'nin çalışması, Çin tarihini Avrupa feodalizmiyle kıyaslayan bir yaklaşım sergileyerek, Batılı kavramlarla açıklama eğilimindedir. Bu anlamda, Çin tarihinin Batı tarih yazımındaki diğer örneklerden farklı olarak daha geniş çaplı bir anlatıya sahip olduğu ancak yerel Çin kaynaklarına daha az başvurulduğu görülmektedir. Yazarın özellikle Moğol istilaları, Çin'in askerî stratejileri ve merkeziyetçi yönetim anlayışı konularına odaklanması, kitabı diğer çalışmalardan ayıran temel unsurlar arasında yer almaktadır.

Grousset'nin temel tezi, Çin'in tarihsel gelişimini hanedan değişimleri ve dış tehditler çerçevesinde ele almak üzerine kuruludur. Ona göre, Çin tarihi esasen iç düzen ve dış tehditler arasındaki dinamik üzerinden şekillenmiştir. Bu bağlamda, Çin'in siyasi istikrarını sağlamak için geliştirdiği bürokratik yapılar, merkeziyetçi yönetim anlayışı ve yabancı kavimlerle olan mücadeleleri merkeze alınmaktadır. Mevcut literatürde Grousset'nin çalışması, 20. yüzyılın ilk yarısında Batı'da Çin tarihine duyulan ilgiyi artıran temel eserlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Ancak günümüzdeki Çin tarihi araştırmaları açısından bakıldığında, eserin Batı merkezli bakış açısının bazı yönlerden eksik kaldığı söylenebilir. Örneğin Çin'in ekonomik yapısı, halk kültürü ve kadınların toplumsal konumu gibi konular Grousset tarafından yüzeysel geçilmişken, günümüz akademik çalışmaları bu alanlara daha fazla önem vermektedir. Bununla birlikte Grousset'nin çalışması, Çin'in Moğol istilaları sırasındaki dönüşümüne dair sunduğu ayrıntılı anlatılar nedeniyle literatürde önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Kubilay Han ve Moğol yönetimi altında Çin'in geçirdiği değişimler konusundaki değerlendirmeler, bu alandaki Batı literatürüne önemli katkılar sunmuştur.

Grousset'nin çalışması, Çin tarihine ilişkin birkaç yeni bakış açısı sunmaktadır. Öncelikle, Çin tarihini yalnızca bir medeniyetin iç dinamikleri üzerinden değerlendirmek yerine, onu çevresindeki diğer devletler ve göçebe kavimlerle ilişkisi bağlamında ele alması dikkat çekicidir. Özellikle Çin'in kuzeyindeki göçebe kavimlerle (Moğollar, Türkler, Mançular) olan etkileşimi üzerine yaptığı değerlendirmeler, Çin tarihini daha geniş bir Avrasya çerçevesine oturtmaktadır. Grousset ayrıca, Çin'in siyasi sistemini, Avrupa'daki feodal yönetimlerle karşılaştırarak incelemekte ve merkeziyetçi bürokratik yönetimin Çin'in uzun süreli istikrarında nasıl bir rol oynadığını analiz etmektedir. Bu yaklaşım, Çin'in yönetim modelinin Batı feodalizmine kıyasla daha süreklilik arz ettiğini vurgulaması açısından özgün bir katkı sunmaktadır. Bununla birlikte, Grousset'nin Çin tarihine dair dramatik ve anlatı odaklı bir dil kullanması, Batılı okuyucu için Çin tarihini daha erişilebilir hâle getirmiştir. Bu, akademik titizlik açısından bazı eksiklikler barındırsa da, Çin tarihine yönelik ilginin artmasına katkı sağlamıştır.

Nihayetinde Grousset'nin *Çin Tarihi* adlı eseri, Çin'in siyasi, askerî ve kültürel tarihine dair kapsamlı bir anlatı sunarak amacına büyük ölçüde ulaşmıştır. Yazar, Batılı okuyucu için Çin tarihini anlaşılır kılmaya çalışmış ve özellikle hanedan değişimleri, savaşlar ve felsefi akımlar üzerine yoğunlaşmıştır. Ancak ekonomik yapı, halk kültürü ve kadınların toplumsal rolü gibi konuların yüzeysel ele alınması, eserin kapsamını sınırlamaktadır. Kitap, tarih meraklıları ve genel okuyucular için erişilebilir bir anlatım sunarken, akademisyenler ve derinlemesine araştırma yapmak isteyen tarih öğrencileri için bazı eksiklikler barındırmaktadır. Yerel Çin kaynaklarına yeterince yer verilmemesi ve Batı merkezli bakış açısı, akademik bir çalışma olarak ele alınmasını zorlaştırmaktadır. İlerleyen çalışmalarda, Çin'in ekonomik yapısı, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri, halk kültürü ve kadınların rolü üzerine daha detaylı araştırmalar yapılabilir. Ayrıca Grousset'nin Batı merkezli yaklaşımının eleştirel bir analizi

gerçekleştirilerek, Çin tarihini yerel kaynaklar ışığında yeniden değerlendiren karşılaştırmalı çalışmalar geliştirilebilir.